

STATELE ȘI NAȚIUNILE ÎN POLITICA GLOBALĂ, LA ÎNCEPUTUL MILENIULUI TREI

STATES AND NATIONS IN GLOBAL POLITICS, A FEATURE OF THE BEGINNING OF THE THIRD MILLENNIUM

Col. prof. univ. dr. Daniel DUMITRU*
Mr.drd. Ștefan Francisc BARA**

Problematica statului, în general, și a statului național, în particular, se află în centrul confruntărilor ideologice contemporane. Conținutul, natura, funcțiile, destinul statului național în epoca globală, raportul dintre național și internațional în definirea statului, structurile și atributele acestora constituie tot atâtea subiecte de dispută cărora trebuie să li se găsească o rezolvare globală.

The issue of state, in general, and of national state, in particular, is the center of contemporary ideological debates. The content, nature, functions, national state destiny in the global era, the relationship between national and international definition of state, structures and their attributes are all matters of dispute to which a global solution should be found.

Cuvinte-cheie: stat; națiune; politică; interes; securitate.
Keywords: state; nation; politics; interest; security.

Din Antichitate și până în timpurile noastre, statul (cu forma particulară statul-națiune, mai ales în ultimele două secole) – ca instituție suprastructurală, instrument principal de organizare politică și administrativă și de reglare a relațiilor politice dintre oameni – a reprezentat elementul esențial în viața internă și internațională.

În contextul în care Războiul Rece s-a încheiat, iar globalizarea se manifestă tot mai pregnant, se observă schimbările treptate a identității popoarelor, iar distincțiile dintre ele nu sunt ideologice, politice sau economice, ci culturale.

Plecând de la definiția națiunii ca formă istorică de comunitate umană, caracterizată prin comunitate de limbă, de teritoriu, de origine, de viață economică, politică (statală) și de cultură și ajungând la tendințele, care se manifestă acum în lumea internațională, putem să tragem concluzia că atât națiunea, cât și statul suferă transformări radicale, necesare pentru înscrierea pe traiectoria devenirii moderne chiar dacă își vor pierde din competențe și puteri.

Dacă statele care au culturi și instituții similare nu constituie o problemă, întrucât acestea își văd interesul lor comun, definindu-și din ce în ce mai mult interesele în termeni civilizaționali, nu același lucru se întâmplă și în zonele în care diferențele dintre state sunt radicale din aproape toate punctele de vedere, în special în domeniul politic, economic și social.

Considerate până nu demult drept retrograde, tezele nihilismului național și ale desuveranizării statului încep să prindă contur din ce în ce mai accentuat, chiar dacă nu în totalitatea lor, în cea mai mare parte. Acestea se manifestă atât în plan politic și economic, cât și spiritual și susțin o perimare a rolului și a destinului națiunilor, necesitatea renunțării la această formă de comunitate etnică umană, în numele progresului și dezvoltării multidimensionale a lumii contemporane, ca urmare a creșterii fără precedent a interdependențelor în relațiile dintre state.

Formula integrării complexe, susținută de către unii și hulită de către alții încă din anii '70, se prezintă ca o condiție sine qua non a promovării progresului tehnico-științific cel mai înalt, al eficientizării activităților economice, a creșterii productivității muncii, a asigurării rentabilității și prosperității în societatea contemporană.

*Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

e-mail: daniel_dumitru64@yahoo.com

**Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

e-mail: stefybsf@yahoo.com

Ca urmare, integrarea și globalizarea înlocuiesc echilibrurile naționale stabilite în cadrul fiecărei națiuni, între fiecare națiune și celelalte, printr-un nou echilibru al unui ansamblu format de către națiunile în cauză, considerat cât mai favorabil pentru acest ansamblu și socotit ca stabil în profitul său. Globalizarea și integrarea nu exclud și nici nu pot exclude premisa desuveranizării parțiale sau integrale a statului național, a transferării atributelor „slabe” către organisme economice suprastatale, supranaționale.

O arie importantă de manifestare a fenomenului globalizării o constituie zona sau sfera politicului care consideră depășit caracterul națiunii și statului național și aduce argumentele solide în favoarea transferului de competență către supranațiuni care însă să respecte identitatea națională și granițele statului.

Pierderea unei părți din suveranitate, diminuarea acesteia este unul dintre obstacolele peste care națiunile cel puțin în acest moment trec destul de greu. La nivel global au câștigat teren cel puțin două teorii: teoria suveranității limitate și teoria suveranității relative.

Teoria suveranității limitate o considerăm a fi o teorie pesimistă a autorilor acesteia care susțin că națiunile mici și mijlocii în relația cu marile centre de putere nu-și vor putea niciodată manifesta plener suveranitatea nici pe plan intern și nici pe plan internațional. Se mai adaugă argumentul că ele nu ar putea niciodată dispune de potențialul necesar pentru a face față cerințelor moderne de asigurare a securității, de apărare a suveranității naționale și ca atare, în mod fortuit, ar trebui să cedeze sau să-și limiteze unele prerogative în favoarea organismelor politice suprastatale, supranaționale. Conform acestei teorii, un stat ar putea abandona în favoarea altui stat anumite atribute ale sale, ar putea ceda, transfera, încredința parțial sau total din prerogativele politicii sale interne și internaționale.

Totodată, suveranitatea națională ar fi îngrădită de actuala dezvoltare a dreptului internațional ca și de dreptul național în sine. În acest context se afirmă că statul nu este liber să acționeze după bunul său plac nici în interior și nici în exterior.

Teoria suveranității relative s-ar justifica prin caracterul, natura relațiilor dintre state, specifice epocii contemporane, relații bazate pe o largă interdependență, ceea ce practic le privează de

posibilitatea de a acționa absolut libere, de sine stătătoare în viața internă și cea internațională.

Statul pentru a putea lua parte activă la procesul globalizării suferă anumite transformări care se înscriu și pe linia renunțării acestuia la conceptul de „balance of threat”, care le face să acționeze în două direcții diferite: să se alăture unei alianțe (band wagoning) complementar echilibrului de puteri în speranța că interesele lor vor fi protejate, sau să opteze pentru a fi împotriva acestei „balance of power”.

Deși unii analiști consideră că aceste poziții nu mai sunt de actualitate în etapa globalizării, afirmând că problema echilibrului de forțe se pune în cu totul alți termeni, care exclud crearea de centre de putere rivale, noi considerăm conceptul de „balance of threat” de actualitate mai ales în contextul evenimentelor din Ucraina.

Statelor considerate principali actori li se aplică o altă teorie, această teorie susține că asigurarea propriei suveranități și securități se realizează prin maximizarea puterii, aceasta realizându-se prin consolidarea propriei puteri prin diferite metode inclusiv cea militară sau prin realizarea unor alianțe cu alte state.

Acest tablou realist al lumii este un punct de pornire extrem de folositor pentru a analiza afacerile internaționale și a explica unele dintre comportamentele statelor. În cadrul acestui tablou, statele se prezintă astfel:

- sunt și vor rămâne entitățile dominante în afacerile mondiale;
- ele mențin armate, conduc diplomația, negociază tratate, sunt angajate în războaie, controlează organizațiile internaționale, influențează și, într-o măsură considerabilă, configurează producția și comerțul;
- guvernele statelor acordă prioritate asigurării securității interne și externe.

Nu este mai puțin adevărat că toate aceste atribute ale statului, precum și interesele acestora sunt, pe de-o parte, modelate de valorile, cultura și instituțiile naționale, iar pe de altă parte de normele și instituțiile internaționale.

În timp ce statele rămân principalii actori în lumea economică internațională, în afaceri, ele suferă pierderi de suveranitate, funcții și putere. Instituțiile internaționale își revendică dreptul de a judeca și de a constrânge în ceea ce acestea fac pe propriul teritoriu. În unele cazuri, cele mai notabile

fiind în Europa, instituțiile internaționale și-au asumat importante funcții exercitate anterior de către stat și puternicele birocratii internaționale au fost create pentru a opera direct asupra cetățenilor.

Preocupările analiștilor și strategilor pentru a găsi soluții multiplelor probleme contemporane în speranța grăbirii procesului de globalizare se lovesc de cel puțin patru paradigme, fiecare dintre ele cu deficiențe și limitări proprii, cu realismul lor:

- „O lume: euforie și armonie” bazată pe presupunerea că sfârșitul Războiului Rece înseamnă sfârșitul conflictului semnificativ în politica globală și apariția unei lumi armonioase. Potrivit acesteia, viitorul nu va fi dedicat bătăliilor de idei, ci mai degrabă, rezolvării problemelor economice și tehnice moderne;

- „Două lumi: noi și ei” bazată pe imagini care reflectă unele aspecte ale realității care în ziua de astăzi admit asemenea delimitări. Potrivit acestei paradigme, lumea a parcurs și parcurge mai multe etape de diferențiere, în funcție de elementele luate în calcul, concretizate în: noi și ei; civilizația noastră și acei barbari; locuința păcii și locuința războiului; zone de pace și zone de turbulență; țări bogate (moderne, dezvoltate) și țări sărace (nedevelopate, tradiționale sau în curs de dezvoltare); diviziunea culturală Est și Vest este elocventă în acest sens și este corelată, din punct de vedere istoric, cu diviziunea economică, iar accentul se pune mai puțin pe diferențele de bunăstare economică și mai mult pe filozofia pe care o susține, valori și mod de viață;

- „184 de state, mai mult sau mai puțin” care leagă politica globală a lumii de politica celor aproximativ 184 de state ale lumii care sunt principalii actori în viața politică și economică internațională, dominante și determinante pentru viitor;

- „Haos veritabil”, care susține că slăbirea statelor și apariția statelor greșite contribuie la imaginea lumii în anarhie și prevede un tablou precis și grafic a ceea ce se întâmplă în lume și scoate în evidență semnificativele schimbări din politica mondială care s-au produs odată cu sfârșitul Războiului Rece.

Limitele acestor paradigme, precum și incompatibilitatea dintre ele dovedesc că niciuna nu este pe deplin realistă, dar toate la un loc constituie o bază de analiză politică globală, care să conducă în final la stabilirea unor repere ale unei abordări civilizaționale, care să țină cont în principiu de următoarele:

- forțele de integrare în lume sunt reale și sunt exact ce generează contraforțele revendicărilor culturale și cunoștințelor civilizaționale;

- lumea este într-un sens bipolară, însă principala distincție este între Occident, ca civilizație dominantă până în prezent, și toți ceilalți care, totuși, au în comun mai mult decât nimic; pe scurt lumea este divizată între o lume occidentală și mai multe lumi nonoccidentale;

- statele-națiuni sunt și vor rămâne cei mai importanți actori în afacerile internaționale, însă interesele lor, asocierile și conflictele dintre ele sunt din ce în ce mai mult limitate de factorii culturali și civilizaționali;

- lumea este într-adevăr anarhică, presărată de conflicte tribale, însă conflictele care pun cele mai mari pericole pentru stabilitate sunt cele dintre state sau grupuri provenind din diferite civilizații.

Azi, când lumea contemporană este frământată de o serie de tendințe ale căror rădăcini se regăsesc în istoria zbuciumată a tuturor continentelor, printre care reamintim: transferul de civilizație dinspre Occident spre Orient în care Europa Occidentală și SUA joacă roluri de primă mărime, evidente fiind eforturile de integrare în structurile europene și euroatlantice ale țărilor desprinse din blocul comunist; revigorarea spiritului ofensiv al Rusiei pe arena internațională; afirmarea tot mai puternică a țărilor asiatice în viața politică mondială și poziția acestora față de interesele altor puteri în zonă; reconsiderarea rolului țărilor arabe în menținerea păcii în Orientul Mijlociu; efectele proceselor naturale la nivel global (încălzirea climei, lipsa apei potabile, deșertificarea, epuizarea resurselor naturale etc.); proliferarea crimei organizate și adâncirea stării de sărăcie ale căror consecințe sunt tot mai prezente și vizibile în determinarea mediului de securitate, este tot mai necesar o analiză și o armonizare a eforturilor tuturor statelor și națiunilor pentru modelarea unei noi arhitecturi de securitate și stabilitate.

În aceste condiții, crearea unui sistem de securitate care să mulțumească atât centrele de putere, cât și actorii mai puțin influenți ai lumii contemporane este greu de acceptat și de clarificat. Totuși există o viziune care a dobândit consacrare și definește sistemul de securitate globală ca fiind „un complex de obligații, precum și măsuri de punere în aplicare a angajamentelor asumate de către statele membre ale sistemului care are drept scop ca fiecare

membru să fie asigurat că nu va fi obiectul vreunui atac sau cel puțin că un atac îndreptat împotriva lui nu va avea nici o șansă de succes”¹.

Azi, când problema securității nu mai este o problemă națională și nici una regională sau zonală, ea fiind problema întregii omeniri, și ca urmare nu poate fi rezolvată decât cu participarea într-un efort unitar, riguros gestionat, a tuturor statelor lumii, cele mai multe dintre acestea fiind membre ale ONU, baza sistemului de securitate o constituie alianțele și coalițiile politico-militare, care, cel puțin în ultimii 15-20 de ani și-au făcut simțită prezența pe întreg mapamondul.

Deși în esență nu există deosebiri de anvergură între alianță politico-militară și coaliție politico-militară, acestea nu se identifică una cu cealaltă, fiecare având particularități care le definesc.

Alianța politico-militară se definește ca „o înțelegere între state, consemnată în tratative sau convenții prin care statele semnatare se obligă să acționeze în comun sau să-și acorde ajutor reciproc, cu toate forțele sau numai cu o parte dintre acestea în situația declanșării unui atac asupra unuia dintre aceste state sau în caz de război”².

În esență alianțele politico-militare se identifică prin:

- se constituie, de regulă, pe timp de pace;
- își stabilesc obiectivele generale delimitate, pe orizonturi de timp, care se referă în special la întărirea securității și apărării comune;
- instrumentele juridice ce autentifică alianțele conțin clauze bine fundamentate prin tratate (garanții de natură politică, economică, militară, culturală etc.);
- criteriul de bază în realizarea acesteia îl constituie valorile politice, economice, culturale, spirituale (Alianța Nord-Atlantică);
- membrii alianțelor militare își sporesc permanent exigențele, primirea de noi membrii devenind din ce în ce mai dificilă pentru statele doritoare, acestea fiind constant supuse unei monitorizări severe și trebuind să probeze că pot contribui la îndeplinirea obiectivelor alianței;
- au la bază tratate care cuprind clauze militare dar și politice, care se reevaluează periodic;
- își stabilesc comandamente unificate din timp de pace care își pot extinde responsabilitățile în afara teritoriului statelor semnatare cu arii de responsabilitate bine determinate atât în timp de pace, cât și în situații de criză sau război;
- declarativ au caracter defensiv;

• își armonizează acțiunile participanților cu multă grijă.

Coaliția politico-militară reprezintă, în fapt, tot o alianță politică sau politico-militară, „temporară a unui grup de state fie pentru a face față unei agresiuni, fie pentru pregătirea și desfășurarea unui război de agresiune, în general, pentru realizarea unui scop comun sau îndeplinirea unei acțiuni comune”³.

Coaliția politico-militară se identifică prin:

- se constituie în condiții de criză sau război;
- obiectivul vizat este foarte concret, de regulă, nimicirea unui inamic sau realizarea unor obiective în zonele de interes când celelalte modalități de îndeplinire a acestora au eșuat;
- aranjamentele internaționale ce însoțesc coalițiile oferă în principiu, doar recunoașteri;
- nu țin cont de sistemul de valori împărtășit de statele participante;
- aderarea se face din mișcare;
- statele angajate în coaliție fac presiuni asupra celorlalte state pentru a le fi partener;
- natura relațiilor în cadrul acesteia este mai puțin formală, bazată pe înțelegeri ad-hoc și interese comune;
- forțele militare întrunite, combinate, au un grad redus de integritate, planurile de operații și procedurile sunt puse la punct din mers, comandamentele multinaționale sunt realizate după începerea acțiunilor militare comune;
- declarativ au caracter ofensiv;
- nu exclud divergențele dintre statele care constituie coaliția.

În contextul marilor schimbări care se anticipează că vor avea loc în secolul XXI, amplul proces de redefinire a raporturilor internaționale, în condițiile evoluției către multipolaritate și afirmarea noilor poli de putere, are drept corolar competiția pentru controlul și gestionarea resurselor strategice și a căilor de acces către acestea concomitent cu creșterea gradului de interdependență și interacțiune dintre statele lumii.

Concluzii

Deși actorii de pe scena puterii mondiale sunt oarecum clar conturați, iar influența acestora asupra evoluției fenomenului este covârșitoare, apreciem că statele și națiunile nu își vor pierde identitatea și rolul lor, ba mai mult, acestea vor putea să emită pretenții majore pentru gestionarea

procesului, integrate fiind într-o multitudine de instituții și organisme ale căror roluri trebuie să fie convergente.

La acest început de secol și mileniu, cu toate presiunile care se exercită asupra sa, datorate în principal procesului de globalizare, statul continuă să rămână principalul actor pe scena internațională. El rămâne astfel purtătorul intereselor naționale.

Statul nu se mai prezintă astăzi ca în vremea absolutismului, dar nici nu se poate spune că și-a pierdut principalele caracteristici și atribuții. Ca orice fenomen social s-a adaptat la noile condiții, a suferit modificări, unele importante, dar fără a-și pierde nici pe departe principalele sale prerogative.

Această lucrare a fost posibilă prin sprijinul financiar oferit prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013, cofinanțat prin Fondul Social European, în cadrul proiectului POSDRU/159/1.5/S/138822, cu titlul „Rețea Transnațională de Management Integrat al Cercetării Doctorale și Postdoctorale Inteligente în Domeniile „Științe Militare”, „Securitate și Informații” și „Ordine Publică și Siguranță Națională” – Program de Formare Continuă a Cercetătorilor de Elită – „SmartSPODAS”.”

NOTE:

1 *Dicționar de drept internațional public*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1982, p. 273.

2 <http://dexonline.ro>, accesat la 20.04.2015, ora 10.00.

3 <http://dexonline.ro>, accesat la 20.04.2015, ora 11.00

BIBLIOGRAFIE

Bușe Dorel, *Geopolitică și geostrategie*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2010.

Buzan B., Ole W., Jaap de Wilde, *Un nou cadru de analiză – securitatea*, Editura Publishing, Cluj-Napoca, 2011.

Dumitru Daniel, *Organizații și instituții politice și de securitate*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2007.

Frunzeti Teodor, Zodian Vladimir, *Lumea 2013, Enciclopedie Politică și Militară, Studii strategice și de securitate*, Editura RAO, București, 2013.

Nicolaescu Gheorghe, *Geopolitica securității*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2010.

Râpan F., Stan G., Stan V., *Transformări geopolitice și geostrategice în Europa după încheierea Războiului Rece*, Editura Militară, București, 2011.

Stăncilă Lucian, *Apărarea teritoriului național în actualul mediu de securitate*, Editura Moroșan, București.